

אלא, דכולי עלמא: "הכסף כסף" ריבה, ואפילו כסף שני.⁽²⁰⁾

אלא אי איתמר פלוגתא דרבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש במשנה זו, הכי איתמר, כך נשנתה מחלוקתם:⁽²¹⁾

אחד מהם אמר: מחלוקת בית שמאי ובית הלל בסלעין על דינרין דוקא, דבית שמאי סברי: גזרינן שמא ישהה את עליותיו לרגל.⁽¹⁾

מה-ב

על דינרי זהב.

ובית הלל סברי: לא גזרינן, אין חשש, שמא ישהה את עליותיו, כאשר לא יהיו לו מספיק סלעים, כדי לחללם על דינר זהב.

דכי לא מלו נמי זוזי בדינרא, אסקוי מסיק להו, שהרי אין משאן של כמה סלעים כבוד כל כך, וזה לא ימנע אותו מלעלות לרגל, ולהעלות את הסלעים שבידו לירושלים.

אבל בפירות על דינרין, דברי הכל, אף לדעת בית שמאי, מחללינן, ואין שום חשש בדבר, דאף אם לא יהיו לו אלא מעט פירות שלא יוכל לחללם על דינרי זהב, כיון דמרקבי [הפירות עשויים להרקב], לא משהי להו.

וחד [רבי יוחנן או ריש לקיש] אמר: אפילו בפירות על דינרין נמי מחלוקת בית שמאי ובית הלל.

דאם הוא יתרגל לחללם על דינרי זהב, זימנין, דלא מלו זוזי⁽²⁾ בדינרא [לפעמים לא יהיו לו מספיק סלעים כדי לחללם על דינר זהב] ולא מסיק להו, הוא יתעכב מלהעלותם לירושלים, עד שיהיו לו בשנה הבאה פירות מעשר שני, שיחלל אותם על סלעים נוספים, ובצירוף מה שכבר בידו, יגיעו הסלעים לדמי דינר זהב.

על כן גזרו ואמרו: לא יחלל אדם את סלעיו

רשב"א.

1. ונמצא מתעכב מלעלות לרגל — רבינו חננאל. וראה ברש"י סוכה [מ ב ד"ה שמא יגדל — ישם אצלו לגדל וולדות ונמצא משהה מעשרותיו, והתורה אמרה [דברים יד כב — כג]: "שנה שנה ואכלת". [וב"מצפה איתן" תמה: הא עובר נמי בכל תאחר כדאיתא בראש השנה ה ב! ?]

2. זוזי הם דינרי כסף, והא דלא קאמר דלא מלו סלעי בדינרא, הוא משום שדינר זהב שוה לעשרים וחמשה דינרי כסף שהם ששה סלעים ודינר [כל סלע שוה ארבעה דינרי כסף], אם כן "מילוי" דינר זהב הוא בזוזי ולא בסלעי.

שהביא לירושלים בפרוטות, שבירושלים פרוטות חריפי טפי, והן צריכין לקנות דברים קלים שאי אפשר לקנותם בכסף. וראה עוד ברשב"א.

20. וההיא לישנא דפליגי בית שמאי ובית הלל אם ממעטינן כסף ראשון ולא כסף שני או לא, לא נאמרה כלל, וטעות הוא. אי נמי, אפשר שאמנם כך נתפרשה מחלוקתם, אך מה שאמרו כסף ראשון ולא כסף שני, אינו דין תורה, אלא מדרבנן שמא ישהה עליותיו, כדלקמן, וקרא אסמכתא בעלמא, ולא כמו דסלקא אדעתין מעיקרא דמדאורייתא ממש הוא — ריטב"א.

21. עתה חוזרת בה הגמרא גם מהאוקימתא הראשונה, שהעמדנו מחלוקת בית שמאי ובית הלל, אם כילדותו של רבי או כזקנותו —

כי היות ואין כאן אלא גזירה דרבנן, על כן בדיעבד, אם עבר וחילל סלעים על דינרי זהב, נתפסה קדושת מעשר שני בדינרי הזהב, ומה שעשה עשוי.

אלא להך לישנא, דאמרת דמדאורייתא פליגי, וטעמם של בית שמאי הוא, היות ודהבא "פירא" הוא, וטיבעא אפירי לא מחללינן, (4) או היות ודרשינן: כסף ראשון ולא כסף שני.

אם כן, **מחללינן ולא מחללינן** (5) **מבעי ליה,** כי לשון "אין מתחללים" משמע שאף בדיעבד לא נתפסת קדושת מעשר שני בדינרי הזהב.

ואם אכן, מדין תורה אי אפשר לחלל סלעים

בית שמאי סוברים: אף בפירות יש לחשוש, שמא ישהה אותם עד שיוכל לחללם על דינר זהב.

ובית הלל סוברים: אין חשש בדבר, לא בפירות ולא בדינרים. (3)

ותמהינן: **בשלמא להך לישנא אחרונה, דאמרת דמדאורייתא משרא שרי, לחלל סלעים על דינרים, ורבנן הוא דגזרי ביה.**

היינו, אתי שפיר, דקתני המשנה בלשון: **יעשה ולא יעשה,** כמו ששינונו: בית שמאי אומרים: לא יעשה אדם סלעין דינרי זהב, ומשמע שבדיעבד חילולו חילול.

ולא נשנתה המשנה בלשון "חילול": אין סלעין מתחללים על דינרי זהב.

שנחשב פירא, ואם כדברי ריטב"א שבית שמאי סוברים שאסור לחלל סלעים על דינרים היות והוי טיבעא על פירא, אם כן, אף לישנא בתרא תיקשי: מחללין ואין מחללין מבעי ליה. וריטב"א לשיטתו שאין כאן אלא איסור דרבנן, ושפיר קתני יעשה ולא יעשה.

4. רש"י. משמע, שהאיסור לחלל מטבע כסף על מטבע זהב, לזקנותיה של רבי, הוא איסור תורה. אך בריטב"א [כאן ולעיל מד סוף עמוד ב, ראה בהערה שם] הביא שאין בחילול זה אלא איסור דרבנן, וקושיית הגמרא היא רק על לישנא אחרת שבית שמאי אסרו את החילול משום כסף ראשון ולא כסף שני.

5. גירסת תוספות [סוכה מ ב] היא: **מתחללין ואין מתחללין** וכן משמע כאן ברש"י – "מצפה איתן".

3. רש"י. וכתבו הריטב"א והר"ן: אין לפרש שלכולי עמא זהב נחשב מטבע ביחס לכסף, כי לא מסתבר להעמיד משנה זו כילדותו של רבי. וצריך לומר שאף על פי שביחס למטבע כסף נחשב מטבע זהב כ"פירא" מכל מקום לענין חילול מעשה שני, כדי להקל את משאו, הקילו חכמים [בר"ן כתב שהוא משום ריבויא דהכסף כסף], והיות שביחס לפירות ממש, מטבע זהב נחשב טיבעא, על כן אף ביחס למטבע כסף הוא נחשב כטיבעא ומותר לחלל סלעים על דינרי זהב.

וראה עוד בריטב"א שאפשר לפרש דעת מאן דאמר אף בפירות על דינרים מחלוקת, כדלעיל, שבית שמאי סוברים שדינר זהב נחשב "פירא" אף ביחס לפירות ממש וכזקנותו של רבי, ובית הלל סוברים כילדותו.

וכתב בספר "דבר יעקב" שרש"י לשיטתו לא היה יכול לפרש כך, כי לדעת רש"י אסור מן התורה לחלל מטבע שנחשב טיבעא על מטבע

"חליפין" היינו שמחליף כלי אחד בחפץ שכנגדו, ובמשיכת האחד נקנה משנהו לחבירו.⁽⁶⁾

ג. בסוגיות הבאות יתבארו כמה פרטים בקניינים אלו: מה הוא החפץ שבו נעשה הקנין, מה קונים בקנין זה, מי מוסר למי את ה"סודר" שעל ידו חל הקנין וכו', כפי שיבואר להלן.

איתמר:

במשנתנו למדנו שאין מעות קונות, ואם נתן הקונה מעות למוכר, הוא לא קנה את הפירות, ויכולים הוא והמוכר לחזור בהם מן המקח.

וכאן נחלקו רב ולוי, האם אפשר לקנות במטבע — מעות, בתורת קנין, כדרך שקונים בסודר.

אחד מהם [רב או לוי] אמר: **מטבע נעשה חליפין**, ואם נתן את המטבע בתורת חליפין,⁽⁷⁾ כיון שמשך זה את המעות נקנה החפץ לחבירו⁽⁸⁾ בכל מקום שהוא.⁽⁹⁾

על דינרי זהב, היה ראוי לשנות את המשנה בלשון "אין מתחללים", כדי שלא יבואו לטעות בדין זה!?

ומסקינן: אכן, **קשיא**, להנך לישני דמדאורייתא פליגי.

א. במגילת רות [ד ז] נאמר: "וזאת לפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר, שלף איש נעלו ונתן לרעהו, וזאת התעודה בישראל". ונאמר [שם ח] "ויאמר הגואל לבועז קנה לך [בועז קנה מן הגואל], וישלוף נעלו."

ב. מפסוקים אלו למדו חכמים על "קנין סודר" ועל "חליפין".

"קנין סודר" היינו שמכר לו המוכר מכירה גמורה בדמים, ועדיין לא משך הקונה, ולא נתן מעות למוכר, ובאים הם לקיים דבר מכירתם על ידי קנין. קנין זה קרוי "קנין סודר" היות שבמסירת הסודר מזה לזה נתקיים הדבר — החפץ נקנה ללוקח, והוא נתחייב דמים למוכר.

6. א. גם "קנין סודר" קרוי "חליפין".

ב. חליפי חפץ בחפץ קרויים גם "חליפי שוה בשוה"; ולהלן מז א בהערות יתבארו גדרי "קנין סודר" ו"חליפי שוה בשוה" ודינם.

7. כתבו בתוספות הרא"ש [מו א ד"ה ש"מ]: ובמה יש להכיר אם נתנו בתורת חליפין, או בתורת מטבע?

מתוך לשון רש"י משמע, שצריך הוא לפרש, שכוונתו לקנות בתורת חליפין.

ונראה, דאפילו בסתם כיון שנותן לו המטבע כדי להחזיר כדרך שרגילים לעשות בקנין סודר, אם כן ניכר בדעתו שרוצה שיהא בקנין סודר.

והריב"ם פירש דחליפין היינו כשאומר הלוקח: כך וכך מעות אלו בחפץ זה, ושניהם

בעין, ונותן לו המעות, אז נקנה החפץ על ידם, אבל כשאומר לו: חפץ זה בכך וכך מעות, ובשעת נתינת המעות לא הזכיר קנין החפץ, אז הם דמים ולא חליפין, ראה שם.

8. כך כתב רש"י, וכדעת רב להלן מז א, ולא דוקא הוא, כי לדעת לוי [שם] המקנה נותן את הסודר לקונה, וכן בסוגיין, המקנה נותן את המטבע לקונה. [ולפי מה שכתבו תוספות בגיטין, (ראה להלן מז א הערה 22) שלדעת רש"י מודה לוי שקונים בכליו של קונה, אתי שפיר טפי].

9. ב"פני יהושע" כתב שעיקר מחלוקת רב ולוי היא ב"חליפין" של חפץ בחפץ, כמו הכא —

ואחד מהם אמר: אין מטבע נעשה חליפין, ובסמוך מפורש טעמו.

אמר, פירש, רב פפא: מאי טעמא דמאן דאמר: אין מטבע נעשה חליפין? (10)

נחמן יחלוק על רב ולוי שהיו מראשוני האמוראים?!

ועוד, הרי אף לדעת רב ששת, לא כל המטלטלים נעשים חליפין, אלא או כלי או פירות, ומטבע אינו פרי, כפי שהוכיחו התוספות, ואם אינו כלי, אף לדעת רב ששת לא יעשה מטבע חליפין?!

על כן כתבו התוספות: מטבע נחשב "כלי" היות והוא ראוי לשקול בו משקלות ולתלות בצואר בתו לקישוט.

ויש אומרים: מטבע נחשב כלי היות והוא יוצא בהוצאה וקונים בו כל דבר. [נפקא מינה בין שיטת התוספות לשיטת יש אומרים: מטבע שנפסלה ואינה יוצאת בהוצאה — "תרומת הכרי" שג ח].

וברשב"א כתב: לא אפיק רב נחמן אלא פירות ממש, שאין דומין כלל לנעל, שאין משתמשין בהן ונרקבין ונפסדין ואינן קיימים כנעל, אבל מטבע כעין נעל הוא, דראוי להשתמש בו לתלות בצואר הבנות ולשקול בו משקלותיו, ואינו מתפסד כנעל, וכן כתב רבינו יצחק בעל התוספות, והיינו נמי דקאמר רב נחמן [מז א]: לא שנו אלא בכלי, אבל בפירות לא, ולא קאמר אבל מידי אחריני לא. [וראה עוד ב"קצות החושן" קצ ג שלשיטה זו: הנאת קבלת מתנה של "אדם חשוב" היא ככלי].

ובמרדכי [סימן תמט] כתב: מטבע בכלל מנא הוא דכל דבר הנעשה בידי אדם, הוא בכלל נעל, והנעשה בידיים שמים הוא בכלל פרי. [וכן כתב בית יוסף קצה בשם בעל העיטור].

ב. בתוספות הקשו על מאן דאמר: מטבע נחשב כלי היות והוא יוצא בהוצאה, ממה שאמרו להלן מו א ש"פרוטות" — נחושת שלא הטביעו עליה צורה, כאסימון של כסף, נעשה

מטבע תמורת מטבע. וב"אוצר מפרשי התלמוד" הביא שה"חתם סופר" כתב להיפך, שעיקר מחלוקתם היא בחליפין כעין סודר. [וזהו לשון "נעשה חליפין" הרגיל בדברי חז"ל, וכאילו אמר מטבע נעשה סודר]. ובדברי רש"י יש לשונות מחולפים בזה, ראה דבריו בד"ה מטבע וד"ה אקנוי ובקידושין כח א בפירוש המשנה].

ובחידושי רבי מאיר שמחה כתב שבחליפי שוה בשוה, שכמו שהלוקח צריך לחפץ זה, כך המוכר צריך לחפץ זה, ואינו ניכר ומובדל מי הוא הלוקח ומי הוא המוכר, נקרא כל אחד קונה. [ועל כן סובר רבינו תם (מו ב), שבחליפי שוה בשוה, מודה רב נחמן שפירות נעשים חליפין, היות ופירות נקנים בחליפין] ראה שם. ולפי זה, במטבע, שאינו נעשה חליפין ולא נקנה בחליפין, אין חילוק בין קנין סודר בעלמא לבין חליפי שוה בשוה, ובשניהם אין מטבע נעשה חליפין.

10. ואין לומר שמאן דאמר אין מטבע נעשה חליפין סובר כדעת רב נחמן האומר אין עושים חליפין אלא בכלי, ומטבע אינו כלי. כי אם כן מדוע נחלקו רב ולוי דוקא במטבע ולא בכל דבר שאינו כלי, אלא על כרחך, לכולי עלמא עושים חליפין בכל המטלטלין, ואין צורך דוקא בכלי, וכדעת רב ששת החולק על רב נחמן בזה [להלן מז א] — רש"י.

נמצא, שרש"י סובר: מטבע אינו כלי, ולדעת רב נחמן פשיטא שאין מטבע נעשה חליפין, ופלוגת רב ולוי אינה אלא כשיטת רב ששת הסובר שכל המטלטלים נעשים חליפין. [וכן משמע בלשון רבינו חננאל מז ב. במנא — לאפוקי מטבע].

ובתוספות תמהו על דבריו: לא מסתבר שרב

יכול לפוסלה ולגזור לעשות צורה אחרת. אם כן, יש לומר: כשם שאין עושים "חליפין" בדבר שאינו מסויים ושלם, כגון חצי אגוז וחצי רימון, כך אין מטבע נעשה חליפין, היות ודבר שיכול להתבטל אין לו חשיבות כדבר מסויים ושלם.⁽¹¹⁾⁽¹²⁾

משום דדעתיה של מקנה אצורתא, על הצורה שהוטבעה במטבע, היות ואין המטבע חשוב אלא על ידי הצורה שהוטבעה בו.^{(10)*}

וצורתא עבידא דבטלא, "צורה" הוא דבר שיכול להתבטל ולהשתנות, שהרי המלך

לקבל את המטבע בתורת הערך שבמתכת שבו, אלא בתורת הערך שמתוסף בו בכך שהטביעו עליו את הצורה שהמלך קבע. וראה לעיל מד א בהערה 19.

11. רש"י. והרשב"א כתב: כיון שצורת המטבע עשויה להתבטל, על כן הרי המטבע כדבר שאין גופו ממון, והרי המטבע כשטר שאינו נעשה חליפין ואינו נקנה בחליפין [ראה תוספות בבא קמא יד ב ד"ה עבדים דצריך עיון אם שטר נקנה בחליפין וברשב"ם בבא בתרא קנ ב ד"ה אמר נכסי לפליניא משמע ששטר נקנה בחליפין].

ובריטב"א כתב: לדעת רב נחמן אין צריך כלי ממש וסגי במה שהוא דבר המתקיים כנעל [ראה בהערה לעיל בשם הרשב"א], ומה שאמרו דעתיה אצורתא ועבידא דבטלא היינו דחשיב כדבר שאינו מתקיים לרב נחמן, ואף לרב ששת דלא דריש מה נעל כלי, ומכשר פירי בחליפין, אפשר דסבירא ליה דמכל מקום דומיא דנעל בעינן שאין ביטול לעניינו. ושיהא חשיבותו מחמת עצמו.

ובחינוך [מצוה שלון] כתב: על מה שאינו דבר קיים אין לב הבריות סומך בו לקנות בו. [ומשמע מדבריו, שטעם זה שייך גם לענין שמטבע לא נקנה בחליפין, ראה להלן].

12. א. כתב הריטב"א: האי טעמא, דעתיה אצורתא, שייך בכל מטבע, ואפילו בדינרי זהב, והיינו, דפרכינן עלה מדתנן הזהב קונה את הכסף, וזה ברור, ושלא כדברי רבינו האי ז"ל

חליפין, והרי אין ה"פרוטטות" יוצאים בהוצאה, ואינם כלי!?! והאחרונים [ראה בליקוטי רבי עקיבא איגר] תירצו שהסוגיא לקמן סוברת כרב ששת, שאף פירות נעשים חליפין.

וב"מחנה אפרים" [קנין חליפין סימן ב] תירץ שהסוגיא לקמן מדברת בהחלפת פירות בתורת שיווי הדמים, ובכהאי גוונא מודה רב נחמן לרב ששת, ראה בתוספות להלן מו ב.

ובעצם קושיית התוספות, מבוואר דסבירא להו שמה שאין ה"פרוטטות" חסירות אלא הטבעת צורה [ראה תוספות מד א ד"ה הזהב], אינו נותן לה שם של כלי, עד שיטביעו בהן את צורת המטבע.

ולא דמי לסברת התוספות שמטבע נחשב כלי היות וראוי לנקוב אותו ולתלות בצואר בתו [כלשון תוספות הרא"ש], כי חסרון הנקב אינו חסרון בעצם מהות החפצא, אבל כשחסרה צורת מטבע אין כאן מעלת "יוצא בהוצאה" ואין כאן כלי.

וראה עוד בתוספות הרא"ש [מו ב ד"ה כיצד] שאף על פי שלענין טומאה אין מטבע נחשב כלי עד שיתוקן לשקול בו משקלות, מכל מקום לענין חליפין נחשב כל מטבע ככלי היות וראוי לשקול בו משקלות.

וב"דבר יעקב" הביא מספר "באר יצחק" [חושן משפט ה ב] שלענין טומאה בעי כלי ממש ולענין חליפין סגי במה שראוי לשמש ככלי [וראה שבת קכג א תוספות ד"ה מדלענין].

10.* רש"י. ויש שביארו דבר זה כך: אין דעתו

תנן במשנתנו כמאן דאמר מטבע נעשה חליפין:

הזהב קונה את הכסף, מאי לאו אף (13) בחליפין קונה מטבע זהב את מטבע הכסף, ושמע מינה מטבע נעשה חליפין.

ודחינן: לא בתורת חליפין קונה הזהב את הכסף, אלא בתורת דמים בלבד, כלומר, אין הכסף נקנה לבעל הזהב כחליפין של הזהב, אלא היות וזהב "פירא" הוא ביחס לכסף,

על כן משיכת הזהב קונה את הכסף, בתורת חיוב תשלומין על הזהב.

ותמהינן: אי הכי, לדבריך, שהמשנה לא דיברה בחליפין אלא בדמים.

מדוע נשנית המשנה בלשון: הזהב "קונה" את הכסף, הרי לשון זו לא שייכת אלא כאשר על ידי משיכת הזהב, קנה בעל הזהב את הכסף בכל מקום שהוא, ונעשה עליו בעלים גמור. (14)

שכונתו לקנין שאינו מועיל קונה הוא בקנין המועיל].

וטעם הדבר: היות וגילה דעתו שהוא מקפיד בהן ורוצה אותם בעין, שוב לא נאמר שאין דעתו אצורתא, כמו שכתב הר"ן.

ועוד, קנין כסף אינו מועיל אלא כאשר התכוין לקנות בקנין כסף דוקא כמו שכתב ב"קהילות יעקב" [קידושין סוף סימן א]. וב"חלקת יואב" [חושן משפט סימן יח] כתב שהמתכוון לקנין חליפין אינו קונה בקנין כסף, ראה שם טעמו של דבר.

13. בודאי גם עתה היה פשוט לגמרא, שהמשנה מדברת גם במקח וממכר ו"בדמים", שהרי את הסיפא: הכסף אינו קונה את הזהב, אי אפשר לפרש בתורת חליפין, כמו שמוכיחה הגמרא לקמן, אלא דקא סלקא דעתין: זהב קונה את הכסף, בין בחליפין בין בדמים, אך כסף אינו קונה את הזהב מיירי רק בדמים — תוספות.

14. אין לשון קנין גמור אלא כשקנה דבר מסויים — ריטב"א [מד א] וכעין זה בחינןך [שלו] וברש"י כתוב: אין לשון הזה נופל אלא בדבר שהוא בעין. [והכא, אפילו אם הם בעין, הוה ליה כאינו בעין, היות ואין כאן אלא חוב בעלמא אכתפא דגברא].

כתב שדינר זהב נעשה חליפין ונקנה בחליפין. ובחידושים המיוחסים לריטב"א כתב: הכא סבירא לן דאין מטבע נקנה בחליפין כשם שאינו נעשה חליפין, וזו היא הפירכא מהא דזהב קונה את הכסף, איך כסף נקנה בחליפין, אבל הא דזהב קונה בחליפין, לא קשה דהא "פירא" הוא. וראה ברבינו חננאל.

ב. כתב הר"ן: לא אמרו "דעתיה אצורתא" אלא כשהוא מקבלו בתורת חליפין, שכיון שהוא מקפיד בהן ורוצה אותם בעין איכא למימר דדעתיה אצורתא, אבל היכא שהוא מקבלו בתורת דמים לא אמרינן דעתא אצורתא, שאם לא תאמר כן, היאך קרקע נקנית בכסף, ואשה היאך מתקדשת בו, נימא בכולהו דעתא אצורתא, אלא על כרחך, כמו שכתבנו.

ובספר "דבר יעקב" ביאר דבריו: גדר קנין חליפין הוא קבלת דבר חשוב, לפיכך, היות ועשויה הצורה להתבטל, אינו גומר בדעתו לקנות ולהקנות, אך גדר קנין כסף הוא קבלת שיווי הדבר, ואם יש כאן שוה פרוטה לא איכפת לן ביטול הצורה.

ג. אף על פי שלענין תורת דמים לא אמרינן דעתא אצורתא, מכל מקום אין לומר: אם נתן מטבע בתורת חליפין כדי לקנות שדה, תהיה השדה קנויה לו בקנין כסף [ככל העושה קנין המועיל עם קנין שאינו מועיל, שאף על פי

ולדברך, הזהב מחייב את הכסף מבעי ליה למיתני!?

הפירא לא קני, שהרי מעות אינם קונות את המטלטלין.

הרי על ידי משיכת הזהב נתחייב בעל הכסף לשלם עבור הזהב שהוא משך; אין כאן "קנין" של בעל הזהב, בעצם מטבעות הכסף, אלא רק "התחייבות" שמוטלת על בעל הכסף, לשלם על הזהב שהוא קנה.

אלא אי אמרת בחליפין עוסקת משנתנו, תרוייהו לקנו אהרדי, כשם שמטבע זהב נעשה חליפין לקנות את הכסף, כך יעשה מטבע כסף חליפין לקנות את הזהב, ומדוע שנינו: אין הכסף קונה את הזהב!?

ומשנינו: אכן, תני הזהב מחייב את הכסף, כלומר "קונה" במשנתנו לאו דוקא קנין גמור, אלא התחייבות על הגברא, לשלם את מטבעות הכסף בתמורה לזהב שהוא משך.⁽¹⁵⁾

אלא, שמע מינה, אין משנתנו עוסקת בחליפין, אלא בדמים.⁽¹⁶⁾

והכי נמי מסתברא שבתורת דמים שנינו: הזהב קונה את הכסף, ולא בתורת חליפין, ואי אפשר להוכיח מן המשנה אם מטבע נעשה חליפין או לא.

ועוד ראה, שמשנתנו עוסקת בדמים ולא בחליפין, דתניא בברייתא המפרשת את משנתנו: ⁽¹⁷⁾

מדקתני סיפא דמתניתין: הכסף אינו קונה את הזהב, וכאן בודאי מדובר בדמים ולא בחליפין.

הכסף אינו קונה את הזהב, כיצד?

מכר בעל הכסף לו, לבעל הזהב, עשרים וחמשה דינר של כסף,⁽¹⁸⁾ בדינר אחד של זהב, אף על פי שמשך בעל הזהב את הכסף, לא קנה, ויכולים הם לחזור בהם, עד שימשוך את הזהב.

כי אי אמרת בשלמא משנתנו בדמים עוסקת, היינו, אתי שפיר, דאמרין: דהבא נחשב פירא וכספא נחשב טבעא, וטבעא את

והרי, אי אמרת בשלמא הזהב קונה את הכסף בדמים מיירי, משום הכי לא קני כסף את הזהב, כי מטבע כסף, טיבעא הוא ביחס

15. ומשני תני מחייב, אינו מגיה המשנה אלא קונה פירושו מחייב — תוספות. [וראה ב"פני יהושע" שגם לפי המקשן צריך לפרש כך].

16. מעיקרא קא סלקא דעתין, דאף על גב דסיפא מיירי בדמים בלבד, אבל רישא מיירי בין בדמים בין בחליפין [כמו שנתבאר בהערה לעיל], והשתא מסקינן דכשם שסיפא לא מיירי אלא בדמים, כך רישא מיירי בדמים בלבד, דמסתמא רישא דומיא דסיפא הוא — ריטב"א. וכתבו בתוספות רבינו פרץ: לשון "הכי נמי

מסתברא" משמע שאין זו קושיא גמורה, היות ואפשר לתרץ רישא בין בתורת חליפין בין בתורת דמים וסיפא בתורת דמים בלבד, ומכל מקום הכי נמי מסתברא דמשמע סיפא דומיא דרישא.

17. ראה בתוספתא ג ז.

18. זהו שויו של דינר זהב כאשר אין דינרי הכסף מתייקרים או יורדים בערכם, כדאיתא לעיל מד ב.

למטבע זהב, וטיבעא אינו קונה "פירא".
**אלא אי אמרת הזהב קונה את הכסף
 בחליפין, נקני נמי כסף לזהב?!**

קא סלקא דעתין: "בכל מקום שהוא", היינו, בכל מקום בעולם, בו נמצאים מטבעות הכסף, הרי הם נקנים לבעל הזהב.

אם כן, **אי אמרת בשלמא**, הברייתא מדברת **בחליפין, היינו**, אתי שפיר, דקתני: **נקנה כסף בכל מקום שהוא**, כי על ידי משיכת הזהב, קנה בעל הזהב את הכסף וזכה בו, אף על פי שלא משך אותו ואינו נמצא לפנינו.

אלא אי אמרת הברייתא מדברת בדמים, אם כן, **האי**, וכי אטו **נקנה הכסף בכל מקום שהוא?**⁽²⁰⁾

הרי משיכת הזהב אינה מקנה את המעות לבעל הזהב, אלא חיוב גברא יש על בעל הכסף, שמחוייב הוא לתת לבעל הזהב את תמורתו, ונתחייב גברא מיבעי ליה למיתני?!⁽²¹⁾

אמר רב אשי: לעולם מדובר בדמים ונתחייב גברא לשלם את הכסף.

כי כשם שמטבע זהב נעשה חליפין לקנות את הכסף, כך מטבע כסף יעשה חליפין לקנות את הזהב, ומדוע לא קנה את הזהב במשיכת הכסף?!⁽¹⁹⁾

ותמהינן: **אלא מאי**, במה עוסקת הברייתא לדעתך, וכי אטו **בדמים** היא עוסקת?

אי הכי, אם כדברין שבדמים עוסקת הברייתא, **אימא רישא דברייתא:**

הזהב קונה את הכסף, כיצד?

מכר לו דינר אחד של זהב, בעשרים וחמשה דינרים של כסף, כיון, מיד כשמשך את דינר הזהב נקנה הכסף [דינרי הכסף] בכל מקום שהוא.

19. הקשו הראשונים: איזו תוספת ראיה מצאה הגמרא בברייתא זו, יותר ממה שהוכיחה הגמרא מן המשנה?!
 ותירצו תוספות והרשב"א: מלשון הברייתא: לא קנה עד שימשוך, משמע דאי אפשר לקנות אלא במשיכת הזהב, אבל ממשנתינו אין הכרח לכך, כי אמנם שנינו: הכסף אינו קונה את הזהב, אבל הרי אפשר לפרש זאת בדמים ולא בחליפין.

20. כלומר, אי אמרת בשלמא, אף בחליפין, היינו דקתני נקנה כסף בכל מקום שהוא, דלענין חליפין מיהת נקנה לגמרי בכל מקום שהוא, אלא אי אמרת בדמים דוקא איירי מתניתין, מאי נקנה כסף בכל מקום שהוא — ריטב"א.

21. אין שייך לתרץ כאן: תני נתחייב, כדמשני לעיל, דהכא לא דייקנין מלשון "נקנה" אלא מלשון "כל מקום שהוא" — תוספות שאנן.

ותירצו תוספות והרשב"א: מלשון הברייתא: לא קנה עד שימשוך, משמע דאי אפשר לקנות אלא במשיכת הזהב, אבל ממשנתנו אין הכרח לכך, כי אמנם שנינו: הכסף אינו קונה את הזהב, אבל הרי אפשר לפרש זאת בדמים ולא בחליפין.

אמנם מלשון רש"י משמע שכל הראיה מן הברייתא היא, שהמשנה עוסקת בדמים ולא בחליפין. [וכך נתפרש בפנים].

וכתב הריטב"א: דרך הברייתא לפרש ולברר, ואם אכן מדובר בחליפין, היה התנא מפרש דהא

חדשים, הלא הישנים מעולים מן החדשים! ?
משום דאמר ליה: לי עדיף מטבעות חדשים
 דוקא, כי **לישנן קא בעינא** להו, רוצה אני
 להניחם אצלי זמן מרובה, ונוח לי בחדשים,
 כדי שלא יהיו שחורים יותר מדאי, כאשר
 אניח אותם אצלי זמן רב.⁽²³⁾

אמר רב פפא: אפילו למאן דאמר: אין
 מטבע נעשה חליפין, מיעבד הוא דלא עביד
 חליפין, אבל אקנווי, מיקנו בחליפין.

כלומר, אפילו מי שסובר: אי אפשר לפעול
 קניין חליפין על ידי מטבע, מכל מקום,
 מודה הוא שאפשר לקנות מטבע על ידי
 סודר.⁽²⁴⁾⁽²⁵⁾

ומאי בכל מקום שהוא דקתני? לאו בכל
 מקום שבו נמצא הכסף, אלא כמות שהוא,
 הגברא התחייב לתת את הכסף, כדאמר ליה,
 כמו שהתנה בעל הזהב עם בעל הכסף.

כיצד? **אי אמר ליה** בעל הכסף **מארנקי**
חדשה, סלעים חדשים, **יהבינא לך** [אתן לך],
 חייב הוא לתת לו דוקא סלעים חדשים, ולא
 מצוי יהיב ליה **מארנקי ישנה** [סלעים ישנים].

ואף על גב דסלעים ישנים **עדיפי מינייהו**,
 מסלעים חדשים,⁽²²⁾ מכל מקום עליו לתת לו
 סלעים חדשים כמו שהוא התחייב לתת.

ומאי טעמא, מחוייב הוא לתת סלעים

תוספות הנ"ל הם לפי השיטות שגם בעל חוב
 יכול לסלק את המלוה בשוה כסף, אבל לדידן
 שאם יש לו מעות מחוייב הוא לתת לו מעות, כי
 על דעת שיפרענו מעות הלוהו, הוא הדין נמי
 במכר, יש אומדנא שכוונתו היתה על מנת שיתן
 לו מעות, וכדברי הריטב"א. וראה עוד בחידושי
 הגרנ"ט סימן קס.

24. כתב רש"י: אקנווי מיקנו בחליפין — קנין
 סודר או מטלטלין, שכנגדו קונה אותו בחליפין.
 משמע, שרב פפא דיבר בין ב"קנין סודר", בין
 ב"חליפין" — שמחליף חפץ בחפץ "שוה
 בשוה", ראה לעיל הערה 9.

והנה להלן מוכיחה הגמרא שאין קנין סודר
 קונה מטבע, ואם יש מקום לחלק בין "קנין
 סודר" לבין חליפין של "שוה בשוה", מנין לנו
 שבחליפין אלו אין מטבע נעשה חליפין! ?

ולדברי רבי מאיר שמחה [שהובא בהערה
 שם] אתי שפיר, כי אין מעלה לחליפי שוה בשוה
 אלא אם תמצוי לומר שמטבע נקנה בחליפין
 למרות שאינו נעשה חליפין.

25. כתב הרשב"א: מה שאמר רב פפא לעיל,

22. רבינו חננאל. [בר"ן כתוב שהחדשים שוים
 יותר, ראה שם].

23. א. רש"י. [ובמאירי כתוב שישנים אינם
 משחירים כל כך כשיצניעם ויניחם זמן מרובה,
 ומפרש שהלוקח התנה לקבל ישנות].

ובערוך כתב שחדשים עדיפי להצניעם
 בקרקע, היות ועדיין לא נתחסרו ביושנם.

ב. משמע דאם אין לו טענה מדוע רוצה
 בדוקא מטבע זה ולא אחר, אין שומעין לו [ראה
 בר"ן].

ג. כתב הריטב"א: המוכר סחורה, נותן לו
 מעות, ומאותה מטבע שהתנו ביניהם, ואינו יכול
 לתת לו מטבע אחר, כל שכן שאינו יכול לתת לו
 שוה כסף, וכן בדין דאנן סהדי שאין זה מוכר
 מטלטליו וסחורתו על דעת שיקבל קרקע או
 סובין, כך היה אומר מורי הרב, ומסוגיא דידן
 ראייה לדבריו.

וב"קצות החושן" [סימן קא ס"ק ג] כתב
 שתוספות [לעיל יד א] חולקים על דברי
 הריטב"א וסוברים שיכול לשלם לו בדברים
 אחרים.

אך ב"טבעת החושן" שם כתב שדברי

א. הפודה מעשר שני שלו מוסיף חומש על שויו של המעשר שנאמר [ויקרא כו לא]: "אם גאל יגאל איש ממעשרו, חמישיתו יוסף עליו".

ב. הפודה מעשר שני של אחרים, פודה את המעשר בשויו ואינו מוסיף חומש, שהרי נאמר [שם]: "ממעשרו" – על מעשר שלו הוא מוסיף חומש ולא על של אחרים.

ג. מותר להערים בפדיון זה, להקנות את פירותיו לאחרים, ולפדותם בלא חומש. (27)

וראייה לכך: מירי דהוה אפירא לרב נחמן. הרי פירא לרב נחמן, לאו, אף על גב דאינהו, פירי, לא עבדי חליפין, לא עושים בהם קנין חליפין.

מכל מקום, אקנויי מקנו בחליפין.

טבעא נמי, לא שנא מפירא, וכשם שפירא נקנים בחליפין כך טבעא נקנה בחליפין, אף על פי שאינם נעשים חליפין, לקנות בהם דבר אחר. (26)

מיתבי ממשנה [מעשר שני פרק ד משנה ה]:

שאיין בו ממש ואין קנין סודר נתפס בו כדאיאת בבבא בתרא ג א. ובהא דאין מטבע נעשה חליפין כתבו [מז א ד"ה ולוין] דהוא משום דלא הו דבר מסויים.

26. הקשה רבי עקיבא איגר: כיצד ניתן ללמוד דין מטבע אליבא דרב ששת, מדין פירי אליבא דרב נחמן, הלא לרב נחמן יש ריבוי מיוחד: "לקיים כל דבר" – שאף מה שאינו נעשה חליפין, מכל מקום הרי הוא נקנה בחליפין, אבל לרב ששת "לקיים כל דבר" מלמד שפירות נעשים חליפין, ואין ריבוי מיוחד ש"נקנה" עדיף מ"נעשה"?!?

ותירץ: לא מצינו שרב ששת יחמיר יותר מרב נחמן לענין חליפין, ומסתברא שכל מה שמועיל לחליפין אליבא דרב נחמן, הוא הדין נמי אליבא דרב ששת. [אלא דלרב ששת הוא מסברא ולא מדרשא].

27. ב"שער הציונים" על משנה זו [בהוצאת זכר חנוך] הביא "תבואת שור" פסחים כא הסובר שאין מערימין במעשר שני אלא בזמן הזה שחיובו דרבנן, ו"מקור חיים" תמח יא חולק

דדעתיה אצורתא וכו', אינו מתאים עם דברי רב פפא כאן, כי טעם זה שייך גם לענין קניית מטבע בחליפין, ולא נאמרו דברי רב פפא לעיל, אלא לאחר מסקנת הסוגיא לקמן, שכשם שאין מטבע נעשה חליפין, כך אין מטבע נקנה בחליפין.

והנה, לדעת הרשב"א, דעתיה אצורתא וכו' היינו משום דהו כאותיות שאינם נעשין חליפין ולא נקנות בחליפין, ואכן טעם זה שייך גם לענין הא דאין מטבע נקנה בחליפין.

אבל לפי דברי רש"י, שמטבע נחשב דבר שאינו מסויים, היה אפשר לומר שאין טעם זה שייך אלא לענין הדבר הקונה, ולא לענין הדבר הנקנה, ודבר שאינו מסויים נקנה בחליפין.

אמנם הרשב"א סובר שלשיטת רש"י אין קונים דבר שאינו מסויים בחליפין, וכן כתב ב"מחנה אפרים" [קנין חליפין סימן ג] בדעת רש"י, וכן הוא להדיא בשו"ת רשב"א סימן אלף קד שדבר שאינו מסויים אינו נקנה בחליפין.

וראה עוד בחידושים המיוחסים לריטב"א ובתוספות להלן מו ב ד"ה ולרב נחמן.

ובתוספות הרא"ש [מו א ד"ה שמע מינה] כתבו שאין מטבע נקנה בחליפין היות והוא דבר

ואינו מוסיף חומש, היות ואין הפירות שלו בשעת הפדיון.

ודייקנין: **טעמא**, הא דנותן לו את הפירות, הוא משום **דאין בידו מעות**.

משמע, **הא אם יש בידו**, בגורן, **מעות**, ליקני להו, את המעות, **לאידך**, לחבירו, **במשיכה**,⁽¹⁾ **ופריק** [יפדה] את הפירות שברשותו, **דהכי**, להקנות לחבירו מעות, **עדיף** מאשר להקנות לו את הפירות, דהוה

אדם שהיה **עומד בגורן** של פירות מעשר שני, ורוצה הוא לפדות את פירותיו בלא להוסיף חומש, **ואין בידו מעות** כדי לתת אותם לחבירו, ויחזור חבירו ויפדה את הפירות בלא חומש.

אומר לחבירו(28): **הרי פירות הללו נתונים לך במתנה**.⁽²⁹⁾

א-10 ו**חוזר הראשון ואומר**: **הרי הן**, פירות הללו, **מחוללין על מעות** חולין **שיש לי בבית**,

שהגבהה מועילה מן התורה לכולי עלמא. אך ברמב"ם ובראשונים בקידושין כה ב מבואר שהגבהה גם היא מדרבנן לדעת רבי יוחנן].

ב. לדעת רבי מאיר מעשר שני "ממון גבוה" הוא ואי אפשר לתת אותו במתנה [קידושין נד ב], אם כן משנה זו מדברת באופן שנתן את הפירות לחבירו כאשר הם עדיין טבל, או כדעת רבי יהודה הסובר: מעשר שני ממון הדיוט הוא — רמב"ם בפירוש המשנה.

וראה ב"בית הלוי" [א כז יא] שאף על פי שחזן לירושלים מודה רבי יהודה שמעשר שני ממון גבוה הוא [לדעת רש"י סנהדרין קיב והרמב"ם], מכל מקום היות ויכול הוא להביאם לירושלים חל הקנין גם בגבולים.

ובתוספות הרא"ש מפרש משנה זו כרבי מאיר ובשעה שכבר נעשו הפירות מעשר שני [ראה בדבריו ד"ה דלית ליה סודר (א)] וכתב ב"בית הלוי" [שם ס"ק ז] שצריך לומר לדעתו שאף לרבי מאיר אפשר לתת מעשר שני במתנה לענין שיצאו מרשות נתון, ובקידושין [נד ב] אמרו שאי אפשר לתת מתנה לענין שיתחייב המקבל חומש.

1. "משיכה" לאו דוקא, אלא — "הגבהה", שהרי דברים שדרך להגביה אותם לא נקנין אלא במשיכה, כמו שאמרו בבבא בתרא פו א [ראה

וסובר שאף בדאורייתא שרי. והביא מה שאמרו בירושלמי דהא דשרי להערים במעשר שני הוא היות וכתוב בו ברכה.

28. שהוא אוהבו, ויודע בו שאינו עושה אלא כדי להפטר מן החומש, וסומך עליו שהוא יחזיר לו אחר כך את הפירות.

29. א. שיטת הרמב"ן [הובאה בריטב"א מז ב ד"ה דבר תורה] שלדעת רבי יוחנן אין משיכה קונה אפילו כשרוצה לתת מתנה [ואי אפשר לקנות על ידי מתן מעות], ורק בחליפין או קנין חצר או באגב אפשר לקנות. ולפי דבריו יש לתמוה, איך הקנה בעל הפירות את פירותיו לחבירו!?

ולמאן דאמר: קנין דרבנן מהני לדאורייתא, דמשום הפקר בין דין הפקר, נחשב ממונו מן התורה, יש לישב דהכא מהני מתנתו אחרי שתיקנו חכמים משיכה [ראה שו"ת רבי עקיבא איגר רכב כא ו"מחנה אפרים" קנין משיכה ב] וכן למאן דאמר: כל שנטלו בתוך ידו וכיון לקנותו, מודה הרמב"ן שקנאו, יש לומר דמיירי באופן שנטל את הפירות בתוך ידו ממש [ראה בהשמטות ל"מחנה אפרים" שם, ב"קצות החושן" קצח א, קצד ד וב"דברי יחזקאל ס א. וב"משובב נתיבות" סימן ע סוף ס"ק ל כתב